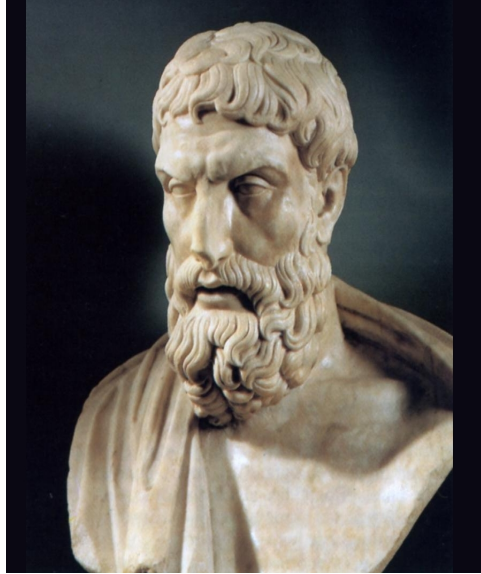

Αρχαία κείμενα
επικούρειας φιλοσοφίας

Επίκουρος

Επιστολή προς Μενουκέα
ή
Περί Βίου

Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας
ΚΗΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

Επίκουρος
Επιστολή προς Μενοικέα
ή Περί Βίου
Απόδοση: Λεωνίδας Α.Αλεξανδρίδης
Επιμέλεια: Τάκης Παναγιωτόπουλος

2018

©Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας “ΚΗΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ”

Πληροφορίες – Επικοινωνία: www.epicuros.gr

Επιτρέπεται η ελεύθερη διάθεση του παρόντος έργου,
μέρους ή ολόκληρου.

"Ο Κήπος είναι συνασπισμός από συγγενικές φύσεις και ομοϊδεάτες, που τους ένωσε η ανάγκη ν' αντιδράσουν στην πολύμορφη πίεση και να ασφαλίσουν την ψυχική γαλήνη και μαζί το ελληνικό ήθος".

Καθηγητής Χαράλαμπος Θεοδωρίδης

Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας «ΚΗΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ»

Σκοπός των Φίλων της Επικούρειας Φιλοσοφίας "Κήπος Αθηνών" είναι η ηθική και φυσική υπεράσπιση του δικαιώματος στη ζωή, στην ελευθερία και εντέλει στην ευδαιμονία, μέσω της αποκατάστασης, ανάδειξης, διάδοσης και βίωσης της Επικούρειας Φιλοσοφίας στην σύγχρονη εποχή. Ο Κήπος λειτουργεί από τον Ιανουάριο του 2009.

Πληροφορίες για τις επικούρειες δραστηριότητες υπάρχουν στην ιστοσελίδα www.epicuros.gr όπως και κείμενα, άρθρα, μελέτες, παρουσιάσεις και η σχετική βιβλιογραφία.

Η επιστολή του Επίκουρου προς Μενοικέα εντοπίζεται στο έργο «*Βίοι και γνώμαι των εν φιλοσοφία ευδοκιμησάντων και των εκάστη αιρέσει αρεσκόντων εν επιτόμω συναγωγή*» του Διογένη Λαέρτιου, ιστοριογράφου των φιλοσόφων της αρχαιότητας. Στο δέκατο και τελευταίο βιβλίο του έργου αυτού περιλαμβάνεται ο βίος του Επίκουρου και η φιλοσοφία του, η οποία παρουσιάζεται μέσω των τριών επιτομικών επιστολών, των «κύριων δοξών» και διανθίζεται με σχόλια του συγγραφέα.

Οι ερευνητές έχουν χρονολογήσει τη συγγραφή του έργου του, τον 3ο αι. μ.χ.χ. Η επιστολή “προς Μενοικέα” που παρουσιάζουμε στο παρόν έντυπο, αποτελεί την επιτομή της Ηθικής φιλοσοφίας του Επίκουρου «Περί βίου».

Ακολουθεί το πρωτότυπο κείμενο με παράθεση κειμένου στα σύγχρονα ελληνικά του Λεωνίδα Α.Αλεξανδρίδη, τον οποίο οι φίλοι Επικούρειας φιλοσοφίας ευχαριστούμε θερμά για την προσφορά του.

Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας «ΚΗΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ»

"Επίκουρος Μενουκεῖ χαίρειν.

122 "Μήτε νέος τις ὦν μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρων ὑπάρχων κοπιάτω φιλοσοφῶν· οὔτε γὰρ ἄωρος οὐδεὶς ἐστὶν οὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαίνειν. ὁ δὲ λέγων ἢ μήπω τοῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ὥραν ἢ παρεληλυθέναι τὴν ὥραν ὁμοίος ἐστὶ τῷ λέγοντι πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μὴ παρεῖναι τὴν ὥραν ἢ μηκέτι εἶναι. ὥστε φιλοσοφητέον καὶ νέω καὶ γέροντι, τῷ μὲν ὅπως γηράσκων νεάζῃ τοῖς ἀγαθοῖς διὰ τὴν χάριν τῶν γεγονότων, τῷ δ' ὅπως νέος ἅμα καὶ παλαιὸς ἦ διὰ τὴν ἀφοβίαν τῶν μελλόντων. μελετᾶν οὖν χρὴ τὰ ποιοῦντα τὴν εὐδαιμονίαν, εἶ περ παρούσης μὲν αὐτῆς πάντα ἔχομεν, ἀπούσης δὲ πάντα πράττομεν εἰς τὸ ταύτην ἔχειν.

123 "Ἄ δέ σοι συνεχῶς παρήγγελον, ταῦτα καὶ πράττε καὶ μελέτα, στοιχεῖα τοῦ καλῶς ζῆν ταῦτ' εἶναι διαλαμβάνων. πρῶτον μὲν τὸν θεὸν ζῶον ἀφθαρτον καὶ μακάριον νομίζων, ὡς ἡ κοινὴ τοῦ θεοῦ νόησις ὑπεγράφη, μηθὲν μήτε τῆς ἀφθαρσίας ἀλλότριον μήτε τῆς μακαριότητος ἀνοίκειον αὐτῷ πρόσαπτε· πᾶν δὲ τὸ φυλάττειν αὐτοῦ δυνάμενον τὴν μετὰ ἀφθαρσίας μακαριότητα περὶ αὐτὸν δόξαζε. θεοὶ μὲν γὰρ εἰσὶν· ἐναργῆς γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ἡ γνῶσις. οἴους δ' αὐτοῦς <οἶ> πολλοὶ νομίζουσιν οὐκ εἰσὶν· οὐ γὰρ φυλάττουσιν αὐτοῦς οἴους νομίζουσιν. ἀσεβῆς δὲ οὐχ ὁ τοὺς τῶν πολλῶν θεοὺς ἀναιρῶν, ἀλλ' ὁ τὰς τῶν πολλῶν δόξας

Ο Επίκουρος χαιρετά τον Μενοικέα.

[122] Ούτε όταν είναι κανείς νέος δεν πρέπει να αναβάλλει να φιλοσοφεί ούτε όταν είναι γέρος δεν πρέπει να θεωρεί κοπιαστικό να φιλοσοφεί. Διότι ποτέ δεν είναι ούτε πολύ νωρίς ούτε πολύ αργά για να φροντίσει την υγεία της ψυχής του. Και αυτός που λέει ότι ο καιρός για να φιλοσοφήσει δεν έχει φτάσει ακόμη ή ότι έχει περάσει ήδη, μοιάζει με εκείνον που λέει είτε ότι δεν έχει έλθει ακόμα ο καιρός για την ευδαιμονία είτε ότι δεν υπάρχει πλέον καιρός γι' αυτήν. Συνεπώς, πρέπει και ο νέος και ο γέρος να φιλοσοφούν, ο μὲν ἕνας, καθώς γερνάει, να παραμένει νέος ανάμεσα στα αγαθά, χάρη στα ευχάριστα γεγονότα του παρελθόντος, ο δε ἄλλος, αν και νέος για να μη φοβάται, σαν γέρος το μέλλον. Πρέπει, επομένως, να στοχαζόμαστε τα πράγματα που φέρνουν την ευδαιμονία, επειδή όταν την κατέχουμε, έχουμε τα πάντα, ενώ όταν αυτή λείπει, κάνουμε τα πάντα για να την αποκτήσουμε. [123] Τα πράγματα μάλιστα που συνεχώς σου συνιστούσα, να τα πράττεις και να τα στοχάζεσαι θεωρώντας ότι αυτά είναι βασικές αρχές του καλώς ζην. Πρώτα απ' όλα πιστεύοντας ότι ο θεός είναι ον ζωντανό αθάνατο και μακάριο, σύμφωνα με την κοινή παράσταση του θεού που έχει αποτυπωθεί στον νου των ανθρώπων, να μην αποδίδεις ποτέ σ' αυτόν τίποτα που θα ήταν ξένο προς την αφθαρσία του, ούτε αταίριαστο προς την μακαριότητά του. Αλλά να πιστεύεις πάντοτε γι αυτόν κάθε τι που είναι ικανό να διαφυλάξει την αφθαρσία και την μακαριότητά του. Διότι οι θεοί υπάρχουν, επειδή η γνώση που έχουμε γι' αυτούς είναι ολοφάνερη. Αλλά δεν είναι οι θεοί όπως τους πιστεύει ο πολύς κόσμος. Διότι δεν κρατά ακέραιη την αρχική παράσταση για τους θεούς. Και ασεβής δεν είναι αυτός που δεν αποδέχεται τους θεούς των πολλών ανθρώπων

124 θεοῖς προσάπτων. οὐ γὰρ προλήψεις εἰσὶν ἄλλ' ὑπολήψεις ψευδεῖς αἱ τῶν πολλῶν ὑπὲρ θεῶν ἀποφάσεις· ἔνθεν αἱ μέγιστα βλάβαι τε τοῖς κακοῖς ἐκ θεῶν ἐπάγονται καὶ ὠφέλεια <τοῖς ἀγαθοῖς>. ταῖς γὰρ ἰδίαις οἰκειούμενοι διὰ παντὸς ἀρεταῖς τοὺς ὁμοίους ἀποδέχονται, πᾶν τὸ μὴ τοιοῦτον ὡς ἀλλότριον νομίζοντες.

"Συνέθιζε δὲ ἐν τῷ νομίζειν μηθὲν πρὸς ἡμᾶς εἶναι τὸν θάνατον· ἐπεὶ πᾶν ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν αἰσθήσει· στέρησις δὲ ἐστὶν αἰσθήσεως ὁ θάνατος. ὅθεν γνῶσις ὀρθῆ τοῦ μηθὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς τὸν θάνατον ἀπολαυστὸν ποιεῖ τὸ τῆς ζωῆς θνητόν, οὐκ ἄπειρον προστιθεῖσα χρόνον ἀλλὰ τὸν τῆς ἀθανασίας ἀφελο-

125 μένη πόθον. οὐθὲν γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ ζῆν δεινὸν τῷ κατειληφῶτι γνησίως τὸ μηθὲν ὑπάρχειν ἐν τῷ μὴ ζῆν δεινόν· ὥστε μάταιος ὁ λέγων δεδιέναι τὸν θάνατον οὐχ ὅτι λυπήσει παρῶν ἄλλ' ὅτι λυπεῖ μέλλων. ὁ γὰρ παρὸν οὐκ ἐνοχλεῖ προσδοκώμενον κενῶς λυπεῖ. τὸ φρικωδέστατον οὖν τῶν κακῶν ὁ θάνατος οὐθὲν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ περ ὅταν μὲν ἡμεῖς ὦμεν, ὁ θάνατος οὐ πάρεστιν· ὅταν δ' ὁ θάνατος παρῆ, τόθ' ἡμεῖς οὐκ ἐσμέν. οὔτε οὖν πρὸς τοὺς ζῶντάς ἐστὶν οὔτε πρὸς τοὺς τετελευτηκότας, ἐπειδὴ περ περὶ οὓς μὲν οὐκ ἔστιν, οἱ δ' οὐκέτι εἰσὶν. ἄλλ' οἱ πολλοὶ τὸν θάνατον ὅτε, μὲν ὡς μέγιστον τῶν κακῶν φεύγουσιν, ὅτε δὲ ὡς ἀνάπαυσιν τῶν

[124] αλλά αυτός που αποδίδει στους θεούς αυτά που οι πολλοί πιστεύουν γι' αυτούς. Επειδή αυτά τα οποία φρονούν οι πολλοί άνθρωποι για τους θεούς δεν είναι αντιλήψεις αλλά ψεύτικες δοξασίες. Σύμφωνα με αυτές τις ψεύτικες δοξασίες και οι μεγαλύτερες συμφορές για τους κακούς και οι ωφέλειες για τους καλούς προέρχονται από τους θεούς, επειδή το πλήθος, εντελώς εξοικειωμένο με την ιδιαίτερη έννοια που έχει για την αρετή, δεν αποδέχεται παρά μόνο τους θεούς που είναι σύμφωνοι με αυτή την αρετή, αλλά θεωρεί ξένο κάθε τι που είναι διαφορετικό.

Να συνηθίζεις να θεωρείς ότι ο θάνατος είναι ένα τίποτα για μας, γιατί κάθε καλό και κάθε κακό βρίσκεται στην αίσθηση, και ο θάνατος είναι η στέρηση της αίσθησης. Έτσι, η επίγνωση ότι ο θάνατος είναι ένα τίποτα για μας κάνει απολαυστική την θνητή ζωή μας, όχι επειδή προσθέτει άπειρο [125] χρόνο σ' αυτήν αλλά γιατί αφαιρεί τον πόθο της αθανασίας. Γιατί τίποτα δεν είναι φοβερό στην ζωή για όποιον έχει πραγματικά κατανοήσει ότι τίποτα φοβερό δεν υπάρχει στο να μη ζει κανείς. Είναι ανόητος λοιπόν αυτός που λέει ότι φοβάται τον θάνατο όχι γιατί θα υποφέρει όταν έρθει, αλλά διότι τον θλίβει η προσμονή του. Διότι άδικα λυπάται κανείς προσμένοντας ένα πράγμα που δεν ενοχλεί όταν είναι παρόν. Έτσι λοιπόν το πιο φρικτό από τα κακά, ο θάνατος, δεν είναι τίποτα για μας, επειδή ακριβώς όταν εμείς υπάρχουμε, ο θάνατος δεν υπάρχει, όταν δε ο θάνατος έρθει τότε εμείς δεν υπάρχουμε. Ο θάνατος λοιπόν δεν υπάρχει ούτε για τους ζωντανούς ούτε για τους νεκρούς, επειδή δεν έχει σχέση με τους πρώτους, ενώ οι τελευταίοι δεν υπάρχουν πλέον. Αλλά οι πολλοί άλλοτε αποφεύγουν τον θάνατο ως το χειρότερο από τα κακά,

126 ἐν τῷ ζῆν <κακῶν αἰροῦνται. ὁ δὲ σοφὸς οὔτε παραιτεῖται τὸ ζῆν> οὔτε φοβεῖται τὸ μὴ ζῆν· οὔτε γὰρ αὐτῷ προσίσταται τὸ ζῆν οὔτε δοξάζεται κακὸν εἶναι τι τὸ μὴ ζῆν. ὡσπερ δὲ τὸ σιτίον οὐ τὸ πλεῖον πάντως ἀλλὰ τὸ ἥδιστον αἰρεῖται, οὕτω καὶ χρόνον οὐ τὸν μήκιστον ἀλλὰ τὸν ἥδιστον καρπίζεται. ὁ δὲ παραγγέλλων τὸν μὲν νέον καλῶς ζῆν, τὸν δὲ γέροντα καλῶς καταστρέφειν εὐήθης ἐστὶν οὐ μόνον διὰ τὸ τῆς ζωῆς ἀσπαστόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὴν αὐτὴν εἶναι μελέτην τοῦ καλῶς ζῆν καὶ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν. πολὺ δὲ χείρων καὶ ὁ λέγων (Thgn. 425, 427) καλὸν μὲν μὴ φῦναι, φύντα δ' ὅπως ὤκιστα πύλας Αἴδαο περῆσαι.

127 εἰ μὲν γὰρ πεποιθὼς τοῦτό φησι, πῶς οὐκ ἀπέρχεται ἐκ τοῦ ζῆν; ἐν ἐτοιμῷ γὰρ αὐτῷ τοῦτ' ἐστίν, εἴπερ ἦν βεβουλευμένον αὐτῷ βεβαίως· εἰ δὲ μωκῶμενος, μάταιος ἐν τοῖς οὐκ ἐπιδεχομένοις.

"Μνημονευτέον δὲ ὡς τὸ μέλλον οὔτε ἡμέτερον οὔτε πάντως οὐχ ἡμέτερον, ἵνα μήτε πάντως προσμένωμεν ὡς ἐσόμενον μήτε ἀπελπίζωμεν ὡς πάντως οὐκ ἐσόμενον.

"Ἀναλογιστέον δὲ ὡς τῶν ἐπιθυμιῶν αἰ μὲν εἰσι φυσικαί, αἰ δὲ κεναί. καὶ τῶν φυσικῶν αἰ μὲν ἀναγκαῖαι, αἰ δὲ φυσικαὶ μόνον· τῶν δ' ἀναγκαῖων αἰ μὲν πρὸς εὐδαιμονίαν εἰσὶν ἀναγκαῖαι, αἰ δὲ

[126] άλλοτε τον επιλέγουν ως ανάπαυση από τα δεινά της ζωής. Αντίθετα, ο σοφός ούτε την ζωή περιφρονεί και ούτε φοβάται να μη ζει, επειδή ούτε η ζωή είναι βάρος γι' αυτόν, και ούτε θεωρεί ότι είναι κακό το να μη ζει. Όπως ακριβώς δεν προτιμά πάντοτε το περισσότερο αλλά το πιο ευχάριστο φαγητό, έτσι και με τον χρόνο της ζωής του δεν απολαμβάνει τον περισσότερο αλλά τον πιο ευχάριστο. Και αυτός που συμβουλεύει τον μεν νέο να ζει καλά, τον δε γέρο να τελειώσει καλά την ζωή του, είναι ανόητος όχι μόνο επειδή η ζωή είναι όμορφή (για το γέρο), αλλά και επειδή η φροντίδα να ζει κανείς καλά και να πεθάνει καλά είναι ένα και το αυτό. Μάλιστα πολύ χειρότερος είναι αυτός που λέει ότι καλό είναι να μη γεννηθεί κανείς,

«και όταν γεννηθεί,
να περάσει όσο πιο γρήγορα
τις πύλες του Άδη».¹

[127] Αν μεν το λέει επειδή το πιστεύει, γιατί δεν εγκαταλείπει την ζωή; Πράγματι είναι κάτι που είναι πάντα στην ευχέρειά του, εάν ο θάνατος είναι σταθερή του επιθυμία. Αν όμως αστειεύεται, δείχνει ελαφρότητα σε θέματα που δεν σηκώνουν αστεία. Πρέπει να θυμάσαι ότι το μέλλον δεν είναι ούτε εντελώς δικό μας ούτε εντελώς πέρα από μας, ώστε μήτε να περιμένουμε ότι σίγουρα θα έλθει ούτε πάλι να απελπιζόμαστε ότι οπωσδήποτε δεν θα έρθει.

Πρέπει επίσης να αναλογιστείς ότι από τις επιθυμίες άλλες είναι φυσικές και άλλες είναι μάταιες, και από τις φυσικές άλλες είναι αναγκαίες και άλλες μόνο φυσικές. Από δε τις αναγκαίες επιθυμίες άλλες είναι αναγκαίες για την ευδαιμονία, άλλες για να είναι

¹ Θεόγνις 426

128 πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἀοχλησίαν, αἱ δὲ πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν. τούτων γὰρ ἀπλανῆς θεωρία πᾶσαν αἵρεσιν καὶ φυγὴν ἐπανάγειν οἶδεν ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ὑγίειαν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀταραξίαν, ἐπεὶ τοῦτο τοῦ μακαρίως ζῆν ἐστὶ τέλος. τούτου γὰρ χάριν πάντα πράττομεν, ὅπως μήτε ἀλγῶμεν μήτε ταρβῶμεν· ὅταν δ' ἅπαξ τοῦτο περὶ ἡμᾶς γένηται, λύεται πᾶς ὁ τῆς ψυχῆς χειμῶν, οὐκ ἔχοντος τοῦ ζώου βαδίζειν ὡς πρὸς ἐνδέον τι καὶ ζητεῖν ἕτερον ὧ τὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀγαθὸν συμπληρῶσεται. τότε γὰρ ἡδονῆς χρεῖαν ἔχομεν ὅταν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι τὴν ἡδονὴν ἀλγῶμεν· <ὅταν δὲ μὴ ἀλγῶμεν,> οὐκέτι τῆς ἡδονῆς δεόμεθα. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἡδονὴν ἀρχὴν καὶ τέλος λέγομεν εἶναι τοῦ μακα-

129 ρίως ζῆν· ταύτην γὰρ ἀγαθὸν πρῶτον καὶ συγγενικὸν ἔγνωμεν, καὶ ἀπὸ ταύτης καταρχόμεθα πάσης αἰρέσεως καὶ φυγῆς καὶ ἐπὶ ταύτην καταντῶμεν ὡς κανόνι τῷ πάθει πᾶν ἀγαθὸν κρίνουτες. καὶ ἐπεὶ πρῶτον ἀγαθὸν τοῦτο καὶ σύμφυτον, διὰ τοῦτο καὶ οὐ πᾶσαν ἡδονὴν αἰρούμεθα, ἀλλ' ἔστιν ὅτε πολλὰς ἡδονὰς ὑπερβαίνομεν, ὅταν πλεῖον ἡμῖν τὸ δυσχερὲς ἐκ τούτων ἔπηται· καὶ πολλὰς ἀλγηδόνας ἡδονῶν κρείττους νομίζομεν, ἐπειδὴν μείζων ἡμῖν ἡδονὴ παρακολουθῆ πολλὸν χρόνον ὑπομείνασι τὰς ἀλγηδόνας.

πᾶσα οὖν ἡδονὴ διὰ τὸ φύσιν ἔχειν οἰκείαν ἀγαθόν, οὐ πᾶσα μέντοι αἰρετή· καθά περ καὶ ἀλγηδῶν πᾶσα κακόν, οὐ πᾶσα δὲ ἀεὶ

[128] ανενόχλητο το σώμα, και άλλες για την ίδια την ζωή. Και πράγματι, μία αλάνθαστη θεώρηση των επιθυμιών πρέπει να ανάγει κάθε προτίμηση και κάθε αποφυγή στην υγεία του σώματος και την αταραξία της ψυχής, επειδή εκεί βρίσκεται ο τελικός σκοπός της μακάριας ζωής. Επειδή κάνουμε τα πάντα για να αποφύγουμε τον σωματικό πόνο και την ταραχή της ψυχής. Και από την στιγμή που το επιτύχουμε, σταματά κάθε ψυχική ταραχή, επειδή το ζωντανό ον δεν χρειάζεται πλέον να κινηθεί προς κάτι που του λείπει, ούτε να αναζητήσει κάτι άλλο για να συμπληρώσει το καλό της ψυχής και του σώματος. Διότι τότε χρειαζόμαστε την ηδονή, όταν πονούμε εξ' αιτίας της απουσίας της, και όταν δεν πονούμε, δεν χρειαζόμαστε καθόλου την ηδονή. Και για τούτο λέμε ότι η ηδονή είναι αρχή και τέλος της [129] μακάριας ζωής. Γιατί έχουμε διαγνώσει ότι η ηδονή είναι το πρωταρχικό και σύμφυτο αγαθό μέσα μας, και ότι με αυτήν ως αφετηρία διαλέγουμε τι θα πράξουμε και τι θα αποφύγουμε, και ότι σε αυτήν καταλήγουμε πάλι, όταν αποτιμάμε κάθε αγαθό με γνώμονα αυτό που αισθανόμαστε. Και ακριβώς επειδή η ηδονή είναι το πρωταρχικό και σύμφυτο αγαθό μέσα μας, δεν επιλέγουμε κάθε ηδονή, αλλά υπάρχουν περιπτώσεις όπου προσπερνάμε πολλές ηδονές, όταν εξαιτίας τους προκύπτουν για μας μεγαλύτερες ενοχλήσεις. Και υπάρχουν πόνοι που τους θεωρούμε προτιμότερους από τις ηδονές, εφόσον η ηδονή που ακολουθεί είναι για μας μεγαλύτερη, όταν για πολύ χρόνο υπομένουμε τους πόνους. Κάθε λοιπόν ηδονή, από μόνη της και από την ίδια της την φύση είναι κάτι καλό, εντούτοις δεν επιλέγουμε κάθε ηδονή, καθ' όμοιο τρόπο, κάθε πόνος είναι κάτι κακό, και παρόλα αυτά

130 φευκτὴ πεφυκυῖα. τῇ μέντοι συμμετρήσει καὶ συμφερόντων καὶ ἀσυμφόρων βλέψει ταῦτα πάντα κρίνειν καθήκει· χρώμεθα γὰρ τῷ μὲν ἀγαθῷ κατὰ τινὰς χρόνους ὡς κακῷ, τῷ δὲ κακῷ τοῦμπαλιν ὡς ἀγαθῷ. καὶ τὴν αὐτάρκειαν δὲ ἀγαθὸν μέγα νομίζομεν, οὐχ ἵνα πάντως τοῖς ὀλίγοις χρώμεθα, ἀλλ' ὅπως ἔαν μὴ ἔχωμεν τὰ πολλὰ, τοῖς ὀλίγοις χρώμεθα, πεπεισμένοι γνησίως ὅτι ἥδιστα πολυτελείας ἀπολαύουσιν οἱ ἥκιστα ταύτης δεόμενοι, καὶ ὅτι τὸ μὲν φυσικὸν πᾶν εὐπόριστόν ἐστι, τὸ δὲ κενὸν δυσπόριστον. οἳ τε λιτοὶ χυλοὶ ἴσην πολυτελεῖ διαίτη τὴν ἡδονὴν ἐπι-

131 φέρουσιν ὅταν ἅπαν τὸ ἀλγοῦν κατ' ἔνδειαν ἐξαιρεθῇ· καὶ μᾶζα καὶ ὕδωρ τὴν ἀκροτάτην ἀποδίδωσιν ἡδονὴν ἐπειδὴν ἐνδέων τις αὐτὰ προσενέγκηται. τὸ συνεθίζειν οὖν ἐν ταῖς ἀπλαῖς καὶ οὐ πολυτελέσι διαίταις καὶ ὑγιείας ἐστὶ συμπληρωτικὸν καὶ πρὸς τὰς ἀναγκαίας τοῦ βίου χρήσεις ἄοκνον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ τοῖς πολυτελέσι ἐκ διαλειμμάτων προσερχομένους κρεῖττον ἡμᾶς διατίθησι καὶ πρὸς τὴν τύχην ἀφόβους παρασκευάζει.

"Ὅταν οὖν λέγωμεν ἡδονὴν τέλος ὑπάρχειν, οὐ τὰς τῶν ἀσώτων ἡδονὰς καὶ τὰς ἐν ἀπολαύσει κειμένας λέγομεν, ὡς τινες ἀγνοοῦντες καὶ οὐχ ὁμολογοῦντες ἢ κακῶς ἐκδεχόμενοι νομίζουσιν, ἀλλὰ τὸ μήτε ἀλγεῖν κατὰ σῶμα μήτε ταραττεσθαι

[130] κάθε πόνος δεν πρέπει πάντοτε ν'αποφεύγεται. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να εξετάζουμε και να υπολογίζουμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, πριν να κρίνουμε την αξία κάθε ηδονής και κάθε πόνου, γιατί χρησιμοποιούμε, σε ορισμένες περιπτώσεις, το αγαθό ως κακό, και το κακό, με τη σειρά του, ως αγαθό.

Και θεωρούμε την αυτάρκεια μεγάλο αγαθό, όχι για να χρησιμοποιούμε τα λίγα, αλλά για να αρκούμαστε στα λίγα όταν δεν έχουμε τα πολλά, έχοντας την πεποίθηση ότι απολαμβάνουν πολύ ευχάριστα την πολυτέλεια αυτοί που την χρειάζονται λιγότερο, και ότι κάθε τι που είναι φυσικό αποκτιέται εύκολα, ενώ κάθε τι που είναι μάταιο αποκτιέται δύσκολα, και οι λιτές τροφές προσφέρουν ίση ηδονή με τα πολυτελή γεύματα, όταν [131] εξαλείφουν τελείως όλο τον πόνο που προέρχεται από την έλλειψη, και το ψωμί και το νερό προκαλούν την πιο δυνατή ηδονή σ' αυτόν που τα γεύεται αφού έχει νοιώσει την ανάγκη τους. Το να συνηθίζει λοιπόν κανείς στην απλή διατροφή και όχι στην πολυτελή διατροφή, και εξασφαλίζει την υγεία και κάνει τον άνθρωπο ακούραστο στις αναγκαίες ενασχολήσεις της ζωής του και μας κάνει να νοιώθουμε πιο ευχάριστα όταν, κατά διαστήματα, πηγαίνουμε σε πολυτελή γεύματα, και μας προετοιμάζει να μην φοβόμαστε τις εναλλαγές της τύχης. Όταν λοιπόν λέμε ότι η ηδονή είναι ο τελικός σκοπός της ζωής, δεν εννοούμε τις ηδονές των ασώτων και αυτές που συνίστανται στην αισθησιακή απόλαυση, όπως νομίζουν μερικοί από άγνοια και επειδή διαφωνούν με εμάς ή είναι κακώς πληροφορημένοι, αλλά εννοούμε να μην πονά το σώμα και να μην ταρασσεται η ψυχή.

132 κατὰ ψυχὴν. οὐ γὰρ πότοι καὶ κῶμοι συνείροντες οὐδ' ἀπολαύσεις παίδων καὶ γυναικῶν οὐδ' ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα φέρει πολυτελεῆς τράπεζα τὸν ἠδὺν γεννᾷ βίον, ἀλλὰ νήφων λογισμὸς καὶ τὰς αἰτίας ἐξερευνῶν πάσης αἰρέσεως καὶ φυγῆς καὶ τὰς δόξας ἐξελαύνων ἐξ ὧν πλεῖστος τὰς ψυχὰς καταλαμβάνει θόρυβος. τούτων δὲ πάντων ἀρχὴ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν φρόνησις· διὸ καὶ φιλοσοφίας τιμιώτερον ὑπάρχει φρόνησις, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι πεφύκασιν ἀρεταί, διδάσκουσα ὡς οὐκ ἔστιν ἠδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως, <οὐδὲ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως> ἄνευ τοῦ ἠδέως· συμπεφύκασι γὰρ αἱ ἀρεταὶ τῷ ζῆν ἠδέως, καὶ τὸ ζῆν ἠδέως τούτων ἐστὶν ἀχώριστον.

133 "Ἐπεὶ τίνα νομίζεις εἶναι κρείττονα τοῦ καὶ περὶ θεῶν ὅσια δοξάζοντος καὶ περὶ θανάτου διὰ παντὸς ἀφόβως ἔχοντος καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐπιλελογισμένου τέλος, καὶ τὸ μὲν τῶν ἀγαθῶν πέρασ ὡς ἔστιν εὐσυμπλήρωτόν τε καὶ εὐπόριστον διαλαμβάνοντος, τὸ δὲ τῶν κακῶν ὡς ἢ χρόνους ἢ πόρους ἔχει βραχεῖς, τὴν δὲ ὑπὸ τιῶν δεσπότην εἰσαγομένην πάντων ἐγγελῶντος <εἰμαρμένην καὶ μᾶλλον ἢ μὲν κατ' ἀνάγκην γίνεσθαι λέγοντος>, ἃ δὲ ἀπὸ τύχης, ἃ δὲ παρ' ἡμᾶς διὰ τὸ τὴν μὲν ἀνάγκην ἀνυπεύθυνον εἶναι, τὴν δὲ τύχην ἄστατον ὄραν, τὸ δὲ παρ' ἡμᾶς ἀδέσποτον ᾧ

[132] Γιατί την ευχάριστη ζωή, δεν την γεννούν τα ποτά και οι συνεχείς διασκεδάσεις, ούτε οι απολαύσεις αγοριών και γυναικών, ούτε ψαριών και των άλλων εδεσμάτων που προσφέρουν τα πολυτελή τραπέζια, αλλά ο νηφάλιος λογισμός, που ερευνά τις αιτίες για κάθε προτίμηση ή αποφυγή και διώχνει τις δοξασίες από τις οποίες προέρχεται η μεγαλύτερη ταραχή που καταλαμβάνει τις ψυχές μας.

Αρχή λοιπόν για όλα αυτά και το μέγιστο αγαθό είναι η φρόνηση. Γι αυτό είναι πολυτιμότερη από την φιλοσοφία η φρόνηση, από την οποία απορρέουν όλες οι άλλες αρετές, και είναι αυτή που διδάσκει ότι δεν είναι δυνατόν να ζει κανείς ευχάριστα αν η ζωή του δεν έχει φρόνηση ομορφιά και δικαιοσύνη, και ούτε πάλι μπορεί να έχει η ζωή του φρόνηση ομορφιά και δικαιοσύνη αν δεν έχει ευχαρίστηση. Γιατί οι αρετές έχουν την ίδια φύση με την ευχάριστη ζωή, και η ευχάριστη ζωή δεν ξεχωρίζει από αυτές.

[133] Γιατί ποιόν θεωρείς άραγε καλύτερο από εκείνον τον άνθρωπο ο οποίος και για τους θεούς έχει γνώμες που τις χαρακτηρίζει ο σεβασμός, και που στέκεται παντοτινά άφοβος απέναντι στο θάνατο και που έχει κατανοήσει το σκοπό της φύσης, και που έχει αντιληφθεί ότι το μεν υπέρτατο αγαθό εύκολα προσεγγίζεται και εύκολα αποκτάται, το δε υπέρτατο κακό είτε έχει σύντομη διάρκεια είτε λίγους πόνους; Και περιγελά το πεπρωμένο, που κάποιοι το παρουσιάζουν σαν απόλυτο κυρίαρχο των πάντων, λέγοντας μάλλον ότι από τα πράγματα κάποια γίνονται από ανάγκη κάποια άλλα από τύχη και κάποια άλλα τέλος από την δική μας βούληση. Γιατί η μεν ανάγκη δεν υπόκειται σε ευθύνη, η τύχη από την άλλη μεριά είναι άστατη, αλλά η ελευθερία μας δεν εξουσιάζεται από κανέναν άλλον,

134 καὶ τὸ μεμπτὸν καὶ τὸ ἐναντίον παρακολουθεῖν πέφυκεν (ἐπεὶ κρεῖττον ἦν τῷ περὶ θεῶν μύθῳ κατακολουθεῖν ἢ τῇ τῶν φυσικῶν εἰμαρμένῃ δουλεύειν· ὁ μὲν γὰρ ἐλπίδα παραιτήσεως ὑπογράφει θεῶν διὰ τιμῆς, ἡ δὲ ἀπαραίτητον ἔχει τὴν ἀνάγκην), τὴν δὲ τύχην οὔτε θεὸν ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσι ὑπολαμβάνοντος (οὐ-θὲν γὰρ ἀτάκτως θεῷ πράττεται) οὔτε ἀβέβαιον αἰτίαν (<οὐκ> οἴεται μὲν γὰρ ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἐκ ταύτης πρὸς τὸ μακαρίως ζῆν ἀνθρώποις δίδοσθαι, ἀρχὰς μὲντοι μεγάλων ἀγαθῶν ἢ κακῶν ὑπὸ ταύτης

135 χορηγεῖσθαι), κρεῖττον εἶναι νομίζοντος εὐλογίστεως ἀτυχεῖν ἢ ἀλογίστεως εὐτυχεῖν· βέλτιον γὰρ ἐν ταῖς πράξεσι τὸ καλῶς κριθέν <μὴ> ὀρθωθῆναι διὰ ταύτην.

"Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τούτοις συγγενῆ μελέτα πρὸς σεαυτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς πρὸς <τε> τὸν ὅμοιον σεαυτῷ, καὶ οὐδέποτε οὔθ' ὕπαρ οὔτ' ὄναρ διαταραχθήσῃ, ζήσεις δὲ ὡς θεὸς ἐν ἀνθρώποις. οὐθὲν γὰρ ἔοικε θνητῷ ζῶν ζῶν ἄνθρωπος ἐν ἀθανάτοις ἀγαθοῖς."

[134] και φυσικά επιδέχεται τον ψόγο όσο και τον έπαινο. Επειδή είναι προτιμότερο να ακολουθούμε τον μύθο για τους θεούς, παρά να υποδουλωνόμαστε στο πεπρωμένο των φυσικών φιλοσόφων, γιατί ο μύθος μας δίνει την ελπίδα να κάμψουμε τους θεούς τιμώντας τους, ενώ η αναγκαιότητα είναι αμείλικτη. Την τύχη όμως ούτε θεό την θεωρεί, όπως πιστεύουν οι πολλοί άνθρωποι - αφού τίποτα δεν γίνεται από τον θεό χωρίς τάξη - ούτε πάλι την θεωρεί ως αβέβαιη αιτία, δεν πιστεύει ότι από την τύχη δίνεται το καλό ή το κακό στους ανθρώπους για μια ευτυχισμένη ζωή, αλλά όμως παρέχει την ευκαιρία και την αρχή για μεγάλα καλά ή μεγάλα δεινά.

[135] Πιστεύει τελικά ότι είναι καλύτερα να ατυχήσει σε κάτι που σκέφτηκε σωστά, παρά να ευτυχήσει χωρίς να έχει συλλογιστεί, γιατί είναι καλύτερο, στις ανθρώπινες πράξεις, να αποτύχει εκείνο που επιλέχθηκε σωστά, παρά να επιτύχει από ευνοϊκή τύχη εκείνο που κακώς επιλέχθηκε.

Αυτά λοιπόν, και όλα όσα σχετίζονται με αυτά, να συλλογίζεσαι μέρα και νύχτα, μόνος σου και με κάποιον όμοιό σου και ποτέ δεν θα ταραχθείς ούτε στον ξύπνιο σου ούτε στον ύπνο σου, αλλά θα ζήσεις σαν θεός ανάμεσα σε ανθρώπους. Γιατί δεν μοιάζει καθόλου με θνητό πλάσμα ένας άνθρωπος που ζει ανάμεσα σε αθάνατα αγαθά.

απόδοση στα σύγχρονα ελληνικά
Λεωνίδας Α.Αλεξανδρίδης, πολιτικός μηχανικός

επιμέλεια έκδοσης
Τάκης Παναγιωτόπουλος, πληροφορικός

www.epicuros.gr